

Utbildning

Styrdokument

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011

3.15 SAMHÄLLSKUNSKAP

Undervisningen i samhällskunskap ska behandla följande centrala innehåll i årskurs 7–9

Individer och gemenskaper /.../

- Svenska välfärdsstrukturer och hur de fungerar, till exempel sjukvårdssystemet, pensionssystemet och arbetslöshetsförsäkringen. Vilket ekonomiskt ansvar som vilar på enskilda individer och familjer och vad som finansieras genom gemensamma medel. /.../

Rättigheter och rättsskipning

- De mänskliga rättigheterna inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Deras innebörd och betydelse samt diskrimineringsgrunderna i svensk lag.
- Olika organisationers arbete för att främja mänskliga rättigheter.
- Hur mänskliga rättigheter kränks i olika delar av världen. /.../
- Demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen. Etiska och demokratiska dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter. /.../

Samhällsresurser och fördelning

- Hur hushållens, företagens och det offentligas ekonomi hänger samman. Orsaker till förändringar i samhällsekonomin och vilka effekter de kan få för individer och grupper. /.../
- Arbetsmarknadens och arbetslivets förändringar och villkor, till exempel arbetsmiljö och arbetsrätt. Utbildningsvägar, yrkesval och entreprenörskap i ett globalt samhälle. Några orsaker till individens val av yrke och till löneskillnader.
- Skillnader mellan människors ekonomiska resurser, makt och inflytande beroende på kön, etnicitet och socioekonomisk bakgrund. Sambanden mellan socioekonomisk bakgrund, utbildning, boende och välfärd. Begreppen jämlikhet och jämställdhet.

Beslutsfattande och politiska idéer /.../

- Några olika stats- och styrelseskick i världen.
- Aktuella samhällsfrågor, hotbilder och konflikter i Sverige och världen. FN:s syfte och huvudsakliga uppdrag, andra former av internationell konflikthantering och folkrätten i väpnade konflikter. /.../
- Individers och grupperns möjligheter att påverka beslut och samhällsutveckling samt hur man inom ramen för den demokratiska processen kan påverka beslut. (sid 202-204)

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan 2011

4.7 SAMHÄLLSKUNSKAP

Samhällskunskap 1b, 100 poäng

Undervisningen i kursen ska behandla följande centrala innehåll:

- Demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå samt inom EU. Internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån grundläggande demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter. Politiska ideologier och deras koppling till samhällsbyggande och välfärdsteorier.
- De mänskliga rättigheterna, vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter. /.../
- Grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.
- Samhällsekonomi, till exempel ekonomiska strukturer och flöden i Sverige och internationellt. Försörjning, tillväxt och företagande, resursanvändning och resursfördelning utifrån olika förutsättningar.
- /.../ Hur privatekonomin påverkas av samhällsekonomiska förändringar. /.../
- Samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder i samband med undersökningar av samhällsfrågor och samhällsförhållanden. Exempel på metoder för att samla in information är intervju, enkät och observation. Exempel på metoder för att bearbeta information är statistiska metoder, samhällsvetenskaplig textanalys, argumentationsanalys och källkritik.
- Presentation i olika former och med olika tekniker med betoning på det skriftliga och muntliga, till exempel debatter, debattartiklar och rapporter. (sid 150-151)

Förberedelse

Vad spelar utbildning för roll? I Sverige har vi obligatorisk nioårig grundskola, innan det finns det ett år förskoleklass och efter grundskolan läser de allra flera ytterligare tre år på gymnasiet. Detta ger 12-13 år utbildning. Därefter hägrar universitetet.

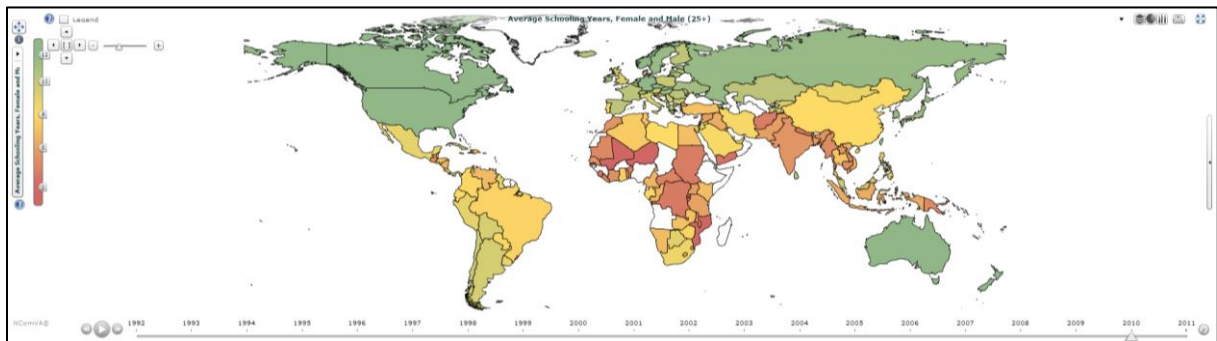
Vad är poängen med utbildning? Spelar den alls någon roll?

Låt eleverna först formulera sin egen bild av nyttan med utbildning. Ge dem sedan i uppdrag att undersöka hur omgivningen ser på utbildning. Låt dem fråga sina föräldrar om deras utbildning. Hur har den varit ett stöd för dem? Varför är de nöjda/missnöjda? Vad har utbildningen möjliggjort? Vad skulle mer utbildning möjliggjort? Ställ samma frågor till farmor/mormor/farfar/morfar, andra vuxna i omgivningen.

Med kunskap om omgivningens syn på utbildning, har elevernas bild av utbildning förändrats på något sätt? Vilket i så fall, och varför? Har de som ändrat uppfattning ändrat till samma eller olika? Och de som inte ändrat uppfattning, hur kommer det sig?

Diskutera avslutningsvis när utbildning har störst positiv påverkan, och vilka krav det ställer på såväl invånare och utbildning när ett land urbaniseras, eller går från tillverkningsindustri till kunskapsindustri.

Kapitel 1: Utbildningen i världen

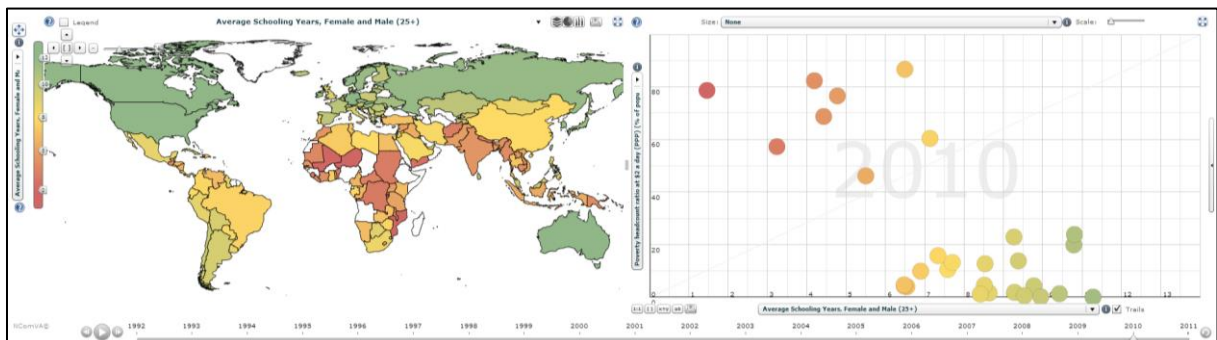

Utbildning är något värdefullt, både för den enskilda människan men också för landet där hen lever och verkar. Vikten av utbildning understryks av att den har en egen artikel (nr 26) i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Diskutera och arbeta vidare med:

Läs artikel 26 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Vad kan vara anledningen till att "Den elementära utbildningen skall vara obligatorisk"? Och hur påverkar det utbildning generellt ifall den är kostnadsfri eller inte? Vad tror du är målet med att utbildningen skall "utveckla personligheten" och främja relationen mellan nationer och folk? Hur ser det utopiska samhället ut som artikel 26 vill skapa? Vad kan vara ett sådant samhälles fördelar/nackdelar jämfört med hur världen ser ut idag?

Kapitel 2: Utbildning och fattigdom

Med utbildning ökar människors möjlighet att resa sig ut fattigdom och svåra livsförhållanden. Med fattigdom syftar vi på absolut fattigdom. Absolut fattigdom betyder att människors grundläggande behov, såsom mat, kläder, bostad, sjukvård och utbildning inte är tillgodosedda. Internationellt säger man att gränsen för absolut fattigdom går vid man bara har en dollar om dagen att leva på. Ett annat fattigdomsbegrepp är relativ fattigdom som istället beskriver de fattigaste i ett land i förhållande till befolkningen som helhet.

Diskutera och arbeta vidare med:

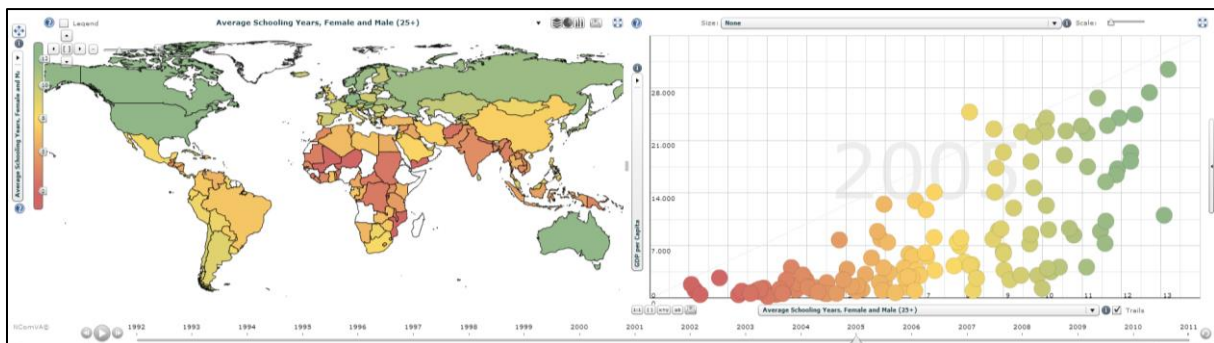
Spridningsdiagrammet visar genomsnittligt antal utbildningsår för ett lands befolkning. Det innebär att det inom ett land kan finnas stora skillnader. I Sverige är det idag inte ovanligt med 1 år

förskoleklass, 9 år i grundskola, 3 år i gymnasieskola samt 3 år på högskola vilket ger sammanlagt 16 år. Diskutera hur det påverkar individer med så många år under utbildning.

I spridningsdiagrammet ser vi förhållandet mellan antal år i utbildning och andelen av ett lands befolkning som lever på endast två dollar om dagen. Diagrammet antyder att det sker något mellan tre eller fyra års utbildning, och vid åtta till nio års utbildning är den extrema fattigdomen halverad. Vad kan detta bero på? Diskutera på vilka sätt mer utbildning kan leda till lägre fattigdom?

Hur mycket är två dollar? Hur skulle ditt liv se ut om det var alla pengar du hade per dag att röra dig med? Hur tänker du kring kopplingen mellan antalet utbildningsår och fattigdom för den som bara har två dollar att leva på? Hur kan extrem fattigdom i sig utgöra ett hinder för utbildning?

Kapitel 3: Utbildning och BNP

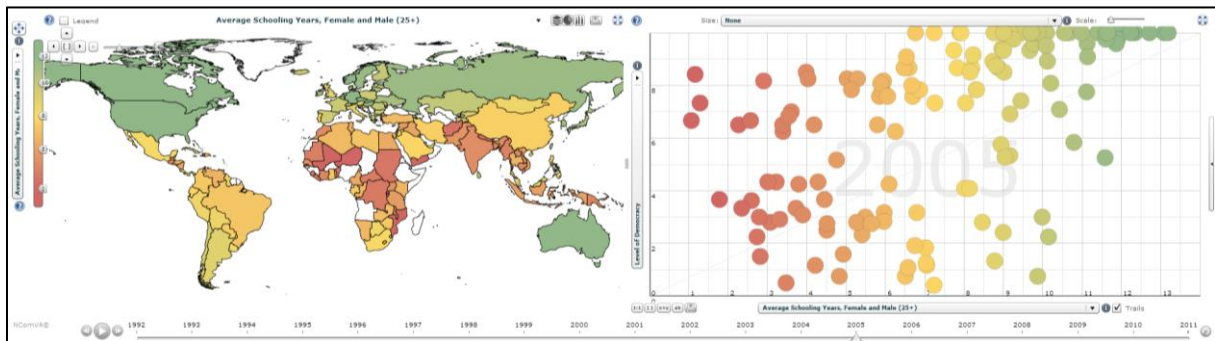
Att titta på hur många dollar en människa har att leva på per dag är ett sätt att jämföra länders rikedom. Ett annat sätt är att jämföra BNP. BNP är en förkortning av bruttonationalprodukt (på engelska GDP - Gross Domestic Product) och mäter ett lands totala ekonomiska aktivitet.

Diskutera och arbeta vidare med:

Spridningsdiagrammet visar förhållandet mellan antal år i utbildning och BNP per capita. "Per capita" innebär att landets BNP dividerats med antalet invånare vilket gör att skalan beskriver varje enskild individs rikedom i respektive land. Det mönster som framträder pekar på att det är när antalet utbildningsår överstiger fem som BNP drar iväg.

Vad kan vara orsaken till att det verkar ha effekt på BNP ifall utbildningsåren ökar till över fem år? Vi kan också se att länder som i snitt har tio utbildningsår eller mer ändå uppvisar blygsam ökning av BNP. Vad kan detta bero på?

Kapitel 4: Demokratin

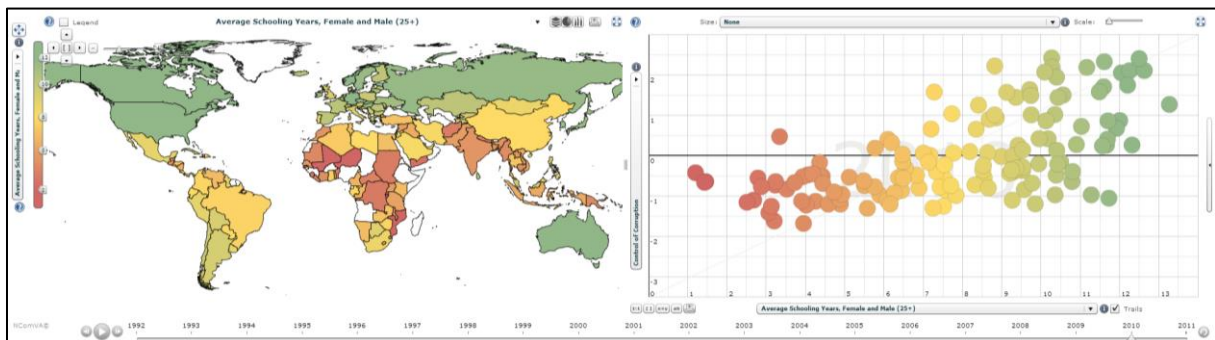

Genom utbildning kan vi sprida kunskap och ändra vårt sätt att tänka och agera. I svensk grundskola och gymnasieskola finns det bland annat ett uppdrag att "förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på". Som vi redan sett är utbildning en mänsklig rättighet, och demokrati är det styrelseskick som allra bäst värnar mänskliga rättigheter och jämställda samhällen.

Diskutera och arbeta vidare med:

I spridningsdiagrammet ovan ser vi mer demokratiska stater åt höger, och diktaturer och autokratier till vänster. Antalet utbildningsår och graden av frihet tycks inte korrelera i någon större utsträckning. Hur kan detta komma sig? Kan utbildningens innehåll prioriteras olika beroende på ifall ett land är fritt eller inte, och på vilket sätt i så fall?

Kapitel 5: Korruptionen

På samma sätt som vi kan lära oss om demokrati genom utbildning så kan vi också lära oss om korruption genom utbildning. Forskare menar i och för sig att vi egentligen inte behöver utbildning för att kunna identifiera den orättvisa och det förtryck som korruption innebär, det är något människor i alla kulturer känner igen. Däremot kan utbildning stärka oss i att stå upp mot korruption och kräva opartiskhet och likhet inför lagen. Organisationen Transparency International menar att istället för att vara ett eget ämne bör korruptionskontroll vara ett självklart inslag i all undervisning kring demokrati, medborgarskap och mänskliga rättigheter, i väljarinformation samt i utbildningar i och diskussioner kring etik inom privat-, offentlig- och frivilligsektor.

Samtidigt är utbildning i sig självt ett område som i många länder faller offer för korruption. Detta kan ta sig uttryck i att skolor säljer utbildningsplatser som borde vara gratis, pengar som skulle gå till undervisning "försvinner" vilket kan leda till färre lärare, eller kanske till att skolor inte alls kan

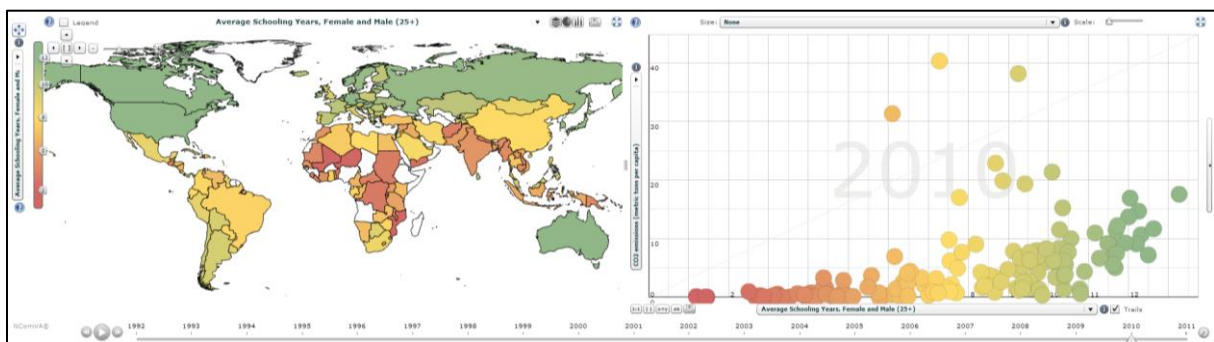
fortsätta. Material som behövs för att kunna bedriva undervisning, såsom böcker, möbler kanske säljs och pengarna går till den som sålde. För att bli "lärare" kan det räcka med att ha rätt kontakter, inte att ha rätt utbildning, eller så kanske man helt enkelt kan köpa sig en lärarexamen. Oavsett ifall en eller flera av dessa aktiviteter som pågår vid en skola, i en region eller i ett land så resulterar det i undervisning med dålig kvalitet.

Diskutera och arbeta vidare med:

När vi ställer antalet utbildningsår mot korruptionskontroll ser vi i spridningsdiagrammet att även om det finns länder med hög korruption (vänstra halvan av diagrammet) som har mer än tio utbildningsår i snitt så finns det knappt några länder med låg korruption (högra halvan av diagrammet) som har under sju år genomsnittlig utbildning. Låg korruption gynnar alltså möjligheten för ett lands invånare inte bara att få utbildning utan också en längre utbildning med utbildade lärare. Hur kan vi inte bara stödja rätten till utbildning, utan också garantera att den leds av professionella och innehåller såväl stöd för demokrati, mänskliga rättigheter, etik och opartiskhet?

Försök föreställa er hur er skolgång skulle kunnat se ut om vi i Sverige hade ett utbildningsväsende som var starkt korruperat. Diskutera hur det hade drabbat dig, dina syskon och kamrater, din familj och din släkt? Hur hade det påverkat din utbildning och ditt kommande yrkesliv? Hur hade det påverkat samhället?

Kapitel 6: Koldioxidutsläppen

Med utbildning kommer kunskap. I alla fall är det vårt antagande. I tabellen ser vi hur ett lands koldioxidutsläpp förhåller sig till landets utbildningsnivå. Om vi utgår från antagandet att koldioxid är negativt för vår miljö och vår planet så är det rimligt att tänka att ju mer kunskap vi har, desto mer negativa blir vi till fortsatta utsläpp. Och en logisk konsekvens av ökad kunskap och ökat motstånd borde synas i minskade utsläpp – om vi vet att något är dåligt och vi inte tycker om det så gör vi mindre av den aktiviteten. Men spridningsdiagrammet visar något annat, tendensen är att högre utbildning och högre koldioxidutsläpp korrelerar med varandra.

Diskutera och arbeta vidare med:

Vad kan vara orsakerna till att utbildning och utsläpp hänger ihop? Kan man alls säga att dessa två verkligen hänger ihop, eller kan det finnas andra orsaker som ligger i bakgrunden och som i sin tur påverkar både utbildningsnivå och utsläppsnivå? Prova att i spridningsdiagrammet ändra variabeln "Average schooling years Female and Male 25+" till "GDP per Capita" och diskutera resultatet.

Kapitel 7: Länkar och vidare läsning

- Millenniemålen:
<http://www.millenniemaalen.nu/alla-barn-ska-ga-i-skolan/>
- Sten Widmalm & Sverker Gustavsson, Uppsala universitet:
<http://www.dn.se/debatt/pisa-anpassad-skola-urholkar-sjalvstandighet-och-tolerans/>
- Transparency International:
http://www.transparency.org/gcr_education
- Transparency International:
http://archive.transparency.org/global_priorities/other_thematic_issues/education
- The Poznan declaration:
<http://revistas.usc.es/gcompostela/en/activities/PoznanDeclaration.html>
- Globalis:
<http://www.globalis.se/Tema/Fattigdom>
- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna:
<http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/manskliga-rattigheter-och-demokrati/fns-allmana-forklaring-om-de-manskliga-rattigheterna-/>

Koppling till kunskapskrav

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011

Eleven har **mycket goda** kunskaper om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då **komplexa** samband inom och mellan olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp och modeller på ett **väl** fungerande sätt. Eleven kan föra **välutvecklade och nyanserade** resonemang om hur individer och samhällen påverkas av och påverkar varandra och beskriver då **komplexa** samband mellan olika faktorer som har betydelse för individers möjligheter att påverka sin egen och andras livssituation.

Eleven kan undersöka samhällsfrågor ur olika perspektiv och beskriver då **komplexa** samband med **välutvecklade och väl** underbyggda resonemang. Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i några samhällsfrågor med **välutvecklade** resonemang och **väl** underbyggda argument och kan då i **stor** utsträckning växla mellan olika perspektiv. Eleven redogör för de mänskliga rättigheternas innebörd och betydelse och ger exempel på hur de kränks och främjas i olika delar av världen. /.../

Eleven har **mycket goda** kunskaper om demokratiska värden och processer och visar det genom att föra **välutvecklade och nyanserade** resonemang om demokratiska rättigheter och skyldigheter samt om för- och nackdelar med olika former för gemensamt beslutsfattande. Eleven kan söka information om samhället och använder då olika källor på ett **väl** fungerande sätt och för **välutvecklade och väl** underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans.

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan 2011

Eleven kan **utförligt och nyanserat** redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna. Eleven kan också **utförligt och nyanserat** redogöra för de mänskliga rättigheterna. I sin analys förklarar eleven **komplexa** samband och drar **välgrundade och nyanserade** slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation. Dessutom kan eleven dra **välgrundade och nyanserade** slutsatser om hur nutida samhällsförhållanden, exempelvis arbetslivets utveckling, påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.

Eleven kan analysera samhällsfrågor och identifierar **flera** orsaker och konsekvenser. I analysen diskuterar eleven **utförligt och nyanserat** orsakerna och konsekvenserna samt möjliga lösningar på samhällsfrågorna. Eleven kan ge **välgrundade och nyanserade** argument för sina ståndpunkter och värderar med **nyanserade** omdömen andras ståndpunkter. /.../

I arbetet med samhällsfrågor kan eleven **med säkerhet** söka, granska och tolka information från olika källor samt göra **välgrundade och nyanserade** reflektioner om källornas relevans och trovärdighet **utifrån syftet**. Eleven kan, **med säkerhet** och på ett strukturerat sätt, uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer **samt formulera sig självständigt i förhållande till källorna**.